

УДК 004

**TA'LIMDA ZAMONAVIY O'QITISH TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISH MUAMMOSINI O'RGANISHNING ILMIY-USLUBIY
ASOSLARI**

Quramboyev Islomjon Nuraddin o'g'li

“Axborotlarga ishlov berish va boshqarish tizimlari” kafedrasida talabasi
Toshkent davlat texnika universiteti,
O‘zbekiston Respublikasi, Toshkent shahar

Yunusova Farangis Mamur qizi

“Marksheyderlik ishi va geodeziya” kafedrasida talabasi
Toshkent davlat texnika universiteti,
O‘zbekiston Respublikasi, Toshkent shahar

O'quv jarayoniga zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish imkoniyati va zarurligini hamda o'quv jarayonida ulardan foydalanishga tayyorgarlik xolatlarining tahliliy muammolari.

Olib borilayotgan tahlillar natijasida fanlarni o'rganishda o'quv jarayoni samaradorligini oshirish uchun an'anaviy va innovatsion yondashuvlarni birlashtirishning mumkin bo'lgan innovatsion ta'lim texnologiyalari, an'anaviy ta'lim texnologiyalari, o'rganish jarayoni, o'qitish usuli, ta'lim texnologiyasi va kompetensiyaviy muammolarning ilmiy-uslubiy asoslari.

Kalit so'zlar: *Ta'lim-tarbiya, interfaol, kompetentsiya, reproduktiv assimilyatsiya, innovatsion ta'lim, FSES HPE, retseptlar, samarali muloqot.*

Аналитические проблемы возможности и необходимости внедрения современных образовательных технологий в учебный процесс и условий подготовки к их использованию в образовательном процессе.

В результате анализа возможно объединение традиционных и инновационных подходов к повышению эффективности образовательного процесса по изучению предметов, традиционных образовательных технологий, процесса обучения, метода обучения, образовательной технологии и научно-методических основ компетентностных проблем.

Analytical problems of the possibility and necessity of introduction of modern educational technologies in the educational process and the state of preparation for their use in the educational process.

As a result of the analysis, it is possible to combine traditional and innovative approaches to increase the effectiveness of the educational process in the study of sciences, innovative educational technologies, traditional educational technologies, learning process, teaching methods, scientific-methodological bases of educational technology and competence problems.

Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik innovatsiyalarni keng miqyosda qo'llash jahon taraqqiyotining global tendensiyasi hisoblanadi.

Ayni paytda interfaol ta'lim muhitini yaratish, o'quvchilarning tafakkuri va dunyoqarashini rivojlantirishning innovatsion metod va texnologiyalarini takomillashtirish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kun ta'limida yaratuvchanlik faolligini baxsh etish maqsadida zamonaviy ta'lim konsepsiyalarini yaratish va amaliyotga joriy etish vazifasiga alohida e'tibor qaratilgan. Shu sababli innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'quv jarayonidagi o'rni beqiyosdir.

O'quv jarayoniga zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish imkoniyati va zarurligini, shuningdek, o'qituvchilarining o'quv jarayonida ulardan foydalanishga tayyorgarlik holatlari tahlili olib borilmoqda. Olib borilayotgan tahlillar natijasida fanlarni o'rganishda o'quv jarayoni samaradorligini oshirish uchun an'anaviy va innovatsion yondashuvlarni birlashtirishning mumkin bo'lgan innovatsion ta'lim texnologiyalari, an'anaviy ta'lim texnologiyalari, o'rganish jarayoni, o'qitish usuli, ta'lim texnologiyasi va kompetentsiya variantlari ko'rib chiqilmoqda.

Ta'limda zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish muammosini o'rganishning ilmiy-uslubiy asoslari haqida ilmiy ishlar olib borilgan olimlardan V.F.Manuilov, N.V.Fedorov, M.M.Blagoreshchenskaya, yevropa olimlaridan R.M.Bottino, A.Cropley, M.T.Molfino, P.Forcheri, o'zbek olimlaridan N.Azizxodjayeva, N.A.Muslimov, Q.T.Olimov, A.A.Burxonov, O.Q.Tolipov, B.X.Xadjayev kabi yana birqancha olimlar tomonidan ilmiy ishlar olib borilgan.

Ta'lim tizimining hozirgi holati noan'anaviy ta'lim texnologiyalarining rolini oshirish bilan tavsiflanadi. O'quvchilar tomonidan ularning yordami bilan bilimlarni o'zlashtirish an'anaviy texnologiyalarga qaraganda ancha tezdir. Ushbu texnologiyalar bilimlarni rivojlantirish, egallash va tarqatish xarakterini o'zgartiradi, o'rganilayotgan fanlarning mazmunini chuqurlashtirish va kengaytirish, uni tezda yangilash, samaraliroq o'qitish usullarini qo'llash, shuningdek, har bir kishining ta'lim olish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirish imkonini beradi. Kompetensiyaga

asoslangan yondashuvga asoslangan uchinchi avlodning yangi davlat ta'lim standartlarini (FSES HPE) joriy etish o'quvchining tobora faol ishtirok etishi asosida bir qator fanlarni o'qitish slublarida sezilarli o'zgarishlarni nazarda tutadi. ta'lim jarayonining to'liq ishtirokchisi, uning katta mustaqilligi, aniq amaliy natijasiga qaratilgan mashg'ulotlar. "Ta'lim texnologiyasi" tushunchasi keng qo'llanilishiga qaramay, o'zboshimchalik bilan ajralib turadi. Rus olimi D.A.Zagvyazinskiyning ta'kidlashicha, o'quv jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar turlari "aniqrog'i o'quv yoki pedagogik emas, balki o'qitish deb ataladi va ishlab chiqarish sohasidan olingan atamaning o'zi, albatta, ta'limda shartli ravishda qo'llaniladi va ta'lim texnologiyasining o'zi. ijtimoiy texnologiyaning bir turi sifatida ishlab chiqarish texnologiyasi kabi qattiq va oldindan belgilangan xususiyatga ega emas.

Texnologiya va metodologiyani farqlash muammosi hali ham juda ziddiyatli. Ba'zi olimlar texnologiyani metodologiyani amalga oshirish shakli deb hisoblashsa, boshqalari texnologiya tushunchasi metodologiyadan kengroq deb hisoblashadi. D.A.Zagvyazinskiy texnologiya va metodologiya ilmiy huquqiy qoidalar tizimiga asoslanishi kerak, deb hisoblaydi (ya'ni, ular tizimli xususiyatga ega), ammo ideal texnologiya qat'iy belgilangan retseptlar tizimiga ega bo'lib, ular maqsadga erishish uchun kafolatlanadi (ya'ni, instrumental). Metodologiya nazariy qoidalarni amalga oshirish usullarining xilma-xilligini, o'zgaruvchanligini ta'minlaydi va shuning uchun maqsadga kafolatlangan erishishni anglatmaydi, ya'ni, hatto ideal texnika ham yuqori instrumental xususiyatga ega emas.

Bizning fikrimizcha, ta'lim texnologiyasi - bu ishtirokchilar uchun qulay sharoitlarni ta'minlash va cheklovlarni hisobga olgan holda muayyan natijaga erishish uchun uni rejalashtirish, tashkil etish, yo'naltirish va sozlash bo'yicha o'quv jarayoni sub'ektlarining birgalikdagi faoliyati tizimi.

An'anaviy ta'lim texnologiyalari bilimlarni etkazish va harakat usullarini tavsiflashga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarga tayyor shaklda uzatiladi va reproduktiv assimilyatsiya qilish uchun mo'ljallangan. Ushbu ta'lim texnologiyalari guruhiga quyidagilar kiradi:

- Tushuntirish va illyustrativ o'qitish texnologiyasi;
- muammoli ta'lim texnologiyasi;
- dasturlashtirilgan ta'lim texnologiyasi;
- modulli ta'lim texnologiyasi;
- katta blokli o'rganish texnologiyasi;
- ma'ruza-seminar-kredit tizimi;
- o'yinni o'rganish texnologiyasi va boshqalar.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari o'qituvchini o'quv faoliyatini tashkil etishning bunday harakatlari, usullari va shakllaridan foydalanishga yo'naltiradi, bunda asosiy e'tibor quvchining majburiy kognitiv faoliyatiga, tizimli fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilishda g'oyalarni shakllantirish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan muammolar. M.M.Blagoveshchenskaya, V.F.Manuilov, I.V.Fedorov bunday texnologiyalarning uch turini ajratib ko'rsatadi:

Shulardan biri radikal texnologiya (o'quv jarayonini yoki uning katta qismini qayta qurish); birlashtirilgan (bir qancha ma'lum elementlar yoki texnologiyalarni yangi texnologiya yoki o'qitish uslubiga birlashtirish); o'zgartirish (o'qitish usuli yoki texnologiyasini sezilarli darajada o'zgartirmasdan takomillashtirish).

Bunday texnologiyalarni ishlab chiqish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- 1) reproduktiv ta'lim ("individual ravishda belgilangan" trening, shaxsiylashtirilgan, shuningdek "jamoal-individual" trening);
- 2) tadqiqot mashg'ulotlari (o'quv jarayoni kognitiv-amaliy, amaliy ma'lumotlarni izlash sifatida quriladi);
- 3) tarbiyaviy muhokama uchun modellarni ishlab chiqish;
- 4) o'yin modellari asosida o'qitishni tashkil etish (o'quv jarayoniga simulyatsiya va modellashtirishni kiritish). Mualliflarning fikricha, oliy ta'lim sohasidagi innovatsiyalar professional shaxsni shakllantirish maqsadlarini qayta yo'naltirishga (birinchinavbatda, ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyat qobiliyatini rivojlantirish), shuningdek, bilimlarni yangilashga qaratilgan eng dolzarb hisoblanadi. ta'lim jarayonining mazmuni (ta'limda tavsiflashdan tashqari, mantiqiy va xayoliy fikrlashni shakllantirishga e'tibor berish, tanlangan kasb bo'yicha bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirish orqali o'rganishda amaliylikka e'tibor berish, mustaqil ta'lim ustuvorligiga e'tibor berish).

Demak, oliy ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalari deganda ta'limda fanning zamonaviy yutuqlari va axborot texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan usullar tushuniladi. Ular o'quvchilarning ijodkorligi va mustaqilligini rivojlantirish orqali o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan. Ular onlayn ta'lim olish imkonini beradi; talabalarning o'rganilayotgan fanga qiziqishini oshirish; o'qitishni kundalik hayot amaliyotiga yaqinlashtirish (samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, tez o'zgaruvchan turmush sharoitlariga moslashish, psixologik stressga chidamliligini oshirish, nizolarni hal qilish ko'nikmalarini o'rgatish va boshqalar); yangi sotsiologik bilimlarni olish usullarini o'rgatish. Bu guruhga quyidagilar kiradi:

- Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari; guruh loyihalash texnologiyasi;
- buyruq-modulli ish texnologiyasi;
- axborot texnologiyalari; salomatlikni saqlash texnologiyalari va boshqalar.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan xulosa qilib shuni ta'kidlaymizki, o'qituvchilarning innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishda motivatsiyasi yetarli emasligi nafaqat eng halokatli, balki o'zgartirishi eng qiyin bo'lgan omillardandir.

Bu omillarga sabab asosan o'qituvchilarda vaqt yetishmasligi, yuklamalarning to'g'ri taqsimlanmaganligi, o'qitish metodikasi sohasida malaka oshirish kurslarining muntazam ravishda tashkil etilmaganligidadir.

Binobarin, barcha ta'lim muassasalarining sa'y-harakatlari nafaqat o'qituvchilarmehnatini rag'batlantirish, balki o'qituvchilarning o'z-o'zini takomillashtirish va o'z-o'zini anglashi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish orqali ushbu omilni tenglashtirishga qaratilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. R.Ishmuxammedov "Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari" Toshkent-2004 y.
2. Abduxamidov S.M, "BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AHLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLARTIRISH". "Maktab va hayot" jurnali ISSN 2010-5460, 2-son, 2019y, 17-bet.
3. Abduxamidov S.M, "BOLALAR UCHUN ART-TERAPIYA USULLARINING IMKONIYATLARI". "MUG'ALLIM HEM UZLIKSIZ BILIMLENDIRIO" jurnali, № 2/1. Nukus: 2021-ЖЫЛ, ISSN 2181-7138, 129-130-131-132-betlar.
4. Ishmuhammedov J. "Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari" -T.: TDPU, 2004-yil.
5. Abduxamidov S.M, "Ethical Issues In The Works Of Bahauddin Naqshbandi". International Journal of Reserch. ISSN: 2348-6848 Vol-5, Special issue-18. 2nd EduIndex, International Conference on Science Changes the World held on 28-29 th June 2018 at Edupedia Publications Pvt Ltd, New Delhi in Association with www.tadqiqod.uz of the Republic of Uzbekistan. 96-97-98 pej.
6. Hakimova M.F. Pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T.TDIU., 2013, 230 –bet
7. Murodillayevich U. U. et al. TA'LIM TIZIMIDA SUN'IY INTELLEKTNING O'RNI //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2023. – T. 1. – №. 3. – C. 122-126.